

IMKONIYATI CHEKLANGAN BOLALARNI INKLYUZIV TA'LIMDA QULAY SHAROIT YARATISH ORQALI, ULARNING IJTIMOIY INTEGRATSIYASINI SAMARALI TA'MINLASH

Mamaraximova Zamira Atadjonovna

*Toshkent imkoniyati cheklangan shaxslar uchun, ixtisoslashtirilgan maxsus
texnikum maxsus fan o'qituvchisi.*

Annotatsiya: Ushbu maqolada imkoniyati cheklangan bolalarni inklyuziv ta'lim tizimida qulay sharoit yaratish orqali, ularning ijtimoiy integratsiyasi va intellektual rivojlanishini samarali ta'minlash masalasi o'rganildi.

Kalit so'zlar: Inklyuziv ta'lim, ijtimoiy integratsiya, defektolog, psixologik qo'llab quvvatlash, maxsus dasturlar, malakali pedagoglar.

KIRISH

Jamiyat taraqqiyoti har bir fuqaroga teng huquq va imkoniyatlar yaratish bilan chambarchas bog'liq. Ta'lim sohasida imkoniyati cheklangan bolalarning huquqlarini ta'minlash va ularni imkoniyati cheklangan shaxslar uchun, ixtisoslashtirilgan maxsus texnikumiga jalb qilish muhim vazifalardan biridir. Bunday bolalar nafaqat ta'lim olishga, balki jamiyatning to'laqonli a'zosi bo'lishga haqlidirlar. Bugungi kunda dunyo miqyosida inklyuziv ta'lim tamoyillari rivojlanib bormoqda. Inklyuziv ta'lim – bu imkoniyati cheklangan bolalarga sog'lom bolalar bilan bir xil sharoitda ta'lim olish huquqini beruvchi tizimdir.

MUHOKAMA

Bu yondashuv bolalarning ijtimoiy moslashuvi, o'z imkoniyatlarini to'liq namoyon etishi va kelajakda mustaqil hayot kechirishi uchun muhim ahamiyatga ega. Shu sababli, ushbu maqolada imkoniyati cheklangan bolalarni umumta'limga

jalb qilish jarayoni, mavjud muammolar, ularning ta'lim olishidagi ahamiyati va ushbu sohada samarali yechimlar muhokama qilinadi.

Imkoniyati cheklangan bolalarni ta'lim tizimiga jalb qilish muammolari

Imkoniyati cheklangan bolalarni ta'lim tashkilotlariga jalb qilishda bir qator muammolar mavjud bo'lib, ular quyidagi asosiy omillar bilan bog'liq:

- Ko'pgina ta'lim tashkilotlari imkoniyati cheklangan bolalar uchun moslashtirilmagan. Masalan, nogironlar aravachalarida harakatlanadigan bolalar uchun liftlar yo'qligi ularning maktab ichida erkin harakatlanishiga to'sqinlik qiladi. Ko'zi ojiz yoki eshitish qobiliyati past bo'lgan bolalar uchun maxsus texnik jihozlarning yetishmovchiligi ham muhim muammolardan biri hisoblanadi.
- Imkoniyati cheklangan bolalar bilan ishlash uchun, maxsus tayyorgarlikka ega bo'lgan o'qituvchilar va defektologlar yetarli emas. Ko'pchilik o'qituvchilar inklyuziv ta'lim metodikalarini bilmaydi, bu esa o'quv jarayonining sifatiga ta'sir qiladi.
- Ba'zi ota-onalar va jamiyat a'zolari imkoniyati cheklangan bolalarni ta'lim tashkilotlarida o'qitishga qarshi bo'lib, ularni maxsus internat yoki uyda o'qitish lozim deb hisoblaydilar. Bu noto'g'ri qarashlar bolalarning ijtimoiy hayotdan chetda qolishiga sabab bo'lishi mumkin.
- Ko'plab ota-onalar inklyuziv ta'limning afzalliklarini yetarlicha tushunmaydi. Ba'zan ular farzandlarining ta'lim tashkilotlarda o'qishiga ishonchsizlik bilan qaraydi yoki qo'rqadi.

Imkoniyati cheklangan bolalarni inklyuziv ta'limga jalb qilishning ahamiyati

Imkoniyati cheklangan bolalarni inklyuziv ta'limga jalb qilinganda nafaqat ular, balki butun jamiyat bundan manfaat ko'radi. Quyida inklyuziv ta'limning muhim jihatlari keltirilgan:

- Har bir bola ta'lim olish huquqiga ega. Imkoniyati cheklangan bolalar uchun ham ta'lim olish sharoitini yaratish ularning bilim va ko'nikmalarini rivojlantirishga imkon beradi.

- Imkoniyati cheklangan bolalar inklyuziv ta'lim muassasalarida o'qiganida, ular o'z tengdoshlari bilan muloqot qilishni o'rganadi. Bu ularga kelajakda ijtimoiy hayotda faol ishtirok etish imkoniyatini beradi.

- inklyuziv ta'lim tizimida ta'lim olish, bolalarga mustaqil bo'lish, o'z imkoniyatlarini to'liq namoyon etish va jamiyatda o'z o'rnini topish imkonini beradi.

Sifatli ta'lim olgan imkoniyati cheklangan bolalar kelajakda kasb-hunar egallash va ish topish imkoniyatiga ega bo'ladi. Bu ularning iqtisodiy mustaqilligini ta'minlaydi. Imkoniyati cheklangan bolalarni inklyuziv ta'lim tizimiga jalb qilish uchun quyidagi chora-tadbirlarni amalga oshirish lozim:

- Maktablarda liftlar, maxsus jihozlangan sinflar, eshitish va ko'rish imkoniyatlarini yaxshilovchi texnologiyalar joriy etilishi lozim.

- Nogiron bolalar uchun maxsus darslik va ta'lim vositalari ishlab chiqilishi kerak.

- Pedagoglar uchun maxsus kurslar va treninglar tashkil etish.

- Defektolog va psixologlarni maktab tizimiga jalb qilish.

- Ota-onalar va jamiyat a'zolari uchun inklyuziv ta'limning ahamiyati haqida tushuntirish ishlari olib borish.

- Nogiron bolalarga nisbatan noto'g'ri qarashlarni kamaytirish uchun ommaviy axborot vositalarida targ'ibot olib borish.

Davlat tomonidan inklyuziv ta'lim bo'yicha maxsus dasturlar ishlab chiqish. Xalqaro va nodavlat tashkilotlar yordamida grantlar va loyihalar amalga oshirish. Imkoniyati cheklangan bolalarni inklyuziv ta'lim tizimiga jalb qilish jamiyat taraqqiyoti uchun muhim ahamiyatga ega. Bu nafaqat inson huquqlari masalasi, balki ijtimoiy barqarorlik va rivojlanish uchun zarur shartlardan biridir.

Ushbu yo‘nalishda infratuzilmani rivojlantirish, malakali pedagoglarni tayyorlash, jamiyat ongini oshirish va davlat hamda nodavlat tashkilotlar bilan hamkorlik qilish muhim ahamiyat kasb etadi. Agar bular amalga oshirilsa, imkoniyati cheklangan bolalar ham to‘laqonli ta’lim olib, kelajakda jamiyatning faol a’zosiga aylanishlari mumkin.

XULOSA

Imkoniyati cheklangan bolalarni inklyuziv tizimiga jalb qilish – bu nafaqat ijtimoiy adolatni ta’minlash, balki jamiyatning har tomonlama rivojlanishiga xizmat qiluvchi muhim jarayondir. Ta’lim – har bir insonning asosiy huquqlaridan biri bo‘lib, imkoniyati cheklangan bolalar ham undan teng foydalanishi lozim.

Maqolada ko‘rib chiqilganidek, imkoniyati cheklangan bolalar uchun inklyuziv ta’limda qulay sharoit yaratish orqali, ularning ijtimoiy integratsiyasi va intellektual rivojlanishini qo‘llab-quvvatlash mumkin. Biroq, bu jarayonda turli muammolar, jumladan, ta’lim infratuzilmasining yetarli emasligi, malakali pedagoglarning kamligi, ota-onalar va jamiyatning xabardorlik darajasi pastligi mavjud. Ushbu muammolarni hal qilish uchun quyidagi chora-tadbirlarni amalga oshirish lozim:

Inklyuziv ta’lim tizimi infratuzilmasini moslashtirish – imkoniyati cheklangan bolalar uchun liftlar, maxsus jixozlangan sinflar va texnologik vositalar bilan ta’minlash.

Pedagogik kadrlarni tayyorlash – inklyuziv ta’lim metodikasiga ega malakali o‘qituvchilar va defektologlarni ko‘paytirish.

Jamiyat ongi va madaniyatini oshirish – inklyuziv ta’limning afzalliklari haqida keng targ‘ibot ishlari olib borish.

Huquqiy-me’yoriy asoslarni mustahkamlash – davlat darajasida inklyuziv ta’limni qo‘llab-quvvatlovchi qonun va dasturlarni takomillashtirish.

Agar ushbu chora-tadbirlar tizimli ravishda amalga oshirilsa, imkoniyati cheklangan bolalar o‘z tengdoshlari bilan bir xilda sifatli ta’lim olish imkoniyatiga

ega bo‘ladilar. Bu esa ularning kelajakda jamiyatda to‘laqonli ishtirok etishini, iqtisodiy jihatdan mustaqil bo‘lishini va o‘z hayotini boshqarish imkoniyatiga ega bo‘lishini ta’minlaydi. Shu bois inklyuziv ta’limni rivojlantirish – butun jamiyatning oldida turgan dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Sulaymon Amirqulovich Xaydarov. (2024). O‘quvchilarni tarbiyashda ijtimoiy fanlarni o‘qitishni didaktik imkoniyatlari. SCIENCE AND EDUCATION SCIENTIFIC JOURNAL. 5.1.B.271-275.
2. Хайдаров, С. (2023). Pedagogik faoliyatda o‘qituvchi o‘zida kompetentlik sifatlarini shakllantirishi. Цифровизация современного образования: проблема и решение, 1(1), 64–67.
3. Хайдаров, С. А. (2023). ТАРИХ ДАРСЛАРИДА САНЪАТ АСАРЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШНИНГ УСУЛЛАРИ. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 3(1/2), 92-96.
4. Хайдаров С. (2024). Spiritual influence on child education in families. Web of Teachers: Inderscience Research. 2 (11). 203-205.
5. Хайдаров С. (2025). Оилаларда фарзанд тарбиясига рухий таъсир ўтказиш. Modern Education and Development. 3 (17). 23-27.
6. Khaydarov S.A. (2025). The role of the use of fine arts in teaching the history of the country. Modern Education and Development. 3 (17). 28-33.